СВОБОДА

Ілюстрована політична, просвітна і господарська часопись. Виходить що тижня в суботу.

Редагує: Д-р СТЕПАН БАРАН.

ПЕРЕДПЛАТА: В Австрії й Угорщині: річно 6 кор., піврічно 3 кор., чвертьрічно 1.50 кор. Поодиноке число коштує у Львові 10 сот., на провінції 12 сот.
За границею „Свобода“ коштує на цілий рік: В Німеччині 6 марок; в Росії 3 рублі; в Америці 2 доляри.
Адреса Редакції і Адміністрації: „СВОБОДА“, Львів, Ринок ч. 10., II. поверх.

Ч. 10. ЛЬВІВ, субота, дня 4 марта. 1916. Рік XX.

Наради державної думи.

З небувалою доси парадою отворено дня 22 лютого с. р. наради російської державної думи (парляменту) в Петрограді. Для піднесеня значіня теперішної сесії думи прибув на її отворенє сам цар Микола II, хоч такої практики там ніколи не було і цар та його правительство до тепер думи майже не узнавали, уважаючи, що парлямент для Росії зовсім не потрібний. Як цар і його правительство трактували думу, доказує се, що за час десятилітного істнованя думи цар її трикратно розвязував і в додатку велів арештувати тих послів, котрі в думі мали відвагу боронити прав поневолених Росією народів. Права думи що раз більше укорочувано і по правді сказавши, не є вона ніяким парляментом як в инших европейських державах, бо не має вона права потягати до відвічальности провинивших ся міністрів, а в додатку російська поліція і російські суди арештують, засуджують і висилають на Сибір тих послів, котрі виступають проти рабівничої господарки російського правительства. Але тепер, коли Москалів злупили як жидівського Гамана, коли в Росії зростає що раз більше невдоволенє і агітація за заключенєм окремого мира, цар — самодержець нагадав собі думу і навіть прибув на її отворенє, очевидно в тій цїли, щоби темним російським масам пустити блахмана, буцім то він шанує волю народних представників.

Цар в думі.

Перед отворенєм засїданя думи цар сказав до послів слїдуючі слова: Я мав приємність разом з вами відмовити молитви з подякою за повну слави побіду, якої уділив Бог нашій дорогій Росії й натій хоробрій армії на Кавказї. Почуваю себе щасливим, що я є між вами, серед мого дорогого народу, якого представниками тут є ви. Прошу Бога о благословенє для нашої працї, передовсїм в тих тяжких часах. Вірю сильно, що всї панове й кождий з осібна у свою працю, за яку ви відповідаєте перед вітчиною й передо мною, вложите цїлий свій досвід, знанє місцевих відносин і горячу любов вітчини і що будете в ній руководити ся виключно сею любовою, яка вам все буде помічна й буде нашою провідною звіздою в сповнюваню обовязків супроти вітчини й мене. Бажаю державній думі з цїлого серця плодовитої працї й повних успіхів.

Заява голови думи.

На промову царя до послів відповів президент (голова) думи Родзянко, дякуючи цареви за відвідини в думі і поставив внесенє, щоби телеграфічно вислати цареви за се подяку. Потім пригадав, з яким глибоким жалем довідала ся Росія про судьбу Сербії, гідну пожалуваня. Є обовязком Росії найти слова потїхи і внести у Сербію надію воскресеня. Бесїдник покінчив висказанєм сильної надії остаточної побіди, візванєм думи, щоби непохитно співдїлала в розвитку витворчих сил народу і жаданєм щирої згоди правительства й народу як запоруки побіди, без якої нема мира, тільки може бути безмилосерна війна аж до кінця.

Промова Сазонова.

Найзамітнїйшою була промова мінїстра заграничних справ Сазонова, котрий говорив про теперішнє полїтичне положенє Росії. На вступі заявив, що російське правительство стоїть твердо при тім, що війну треба вести дальше аж до повного поборенія ворога, отже тим самим нема мови про заключенє окремого мира. Росія війни не спричинила, спричинила її Німеччина і тільки на Нїмців паде вина за безпримірний пролив крови Мінїстер, згадуючи про союзників Росії сказав, що згідність між союзниками тяжко осягнути по причині далекого їх віддаленя. Союз — говорив він дальше — переміняємо в повний союз, без посвяти власної независимости, — не так, як дїєть ся у наших ворогів. Там союзники стають ся невільниками Німеччини. В дїйсности годї говорити ще про Австро-Угорщину, Туреччину і Болгарію як про независимі держави, бо Німеччина взяла там в свої руки армію і адмінїстрацію у всїх областях.

Відтак обговорював Сазонов відносини Росії до невтральних держав. Що до Швеції то замітив, що сама вже природа рішила, щоб Росія і Швеція жили зі собою в згоді. Причиною до спору моглаб бути тільки штучна, бо Росія в Швеції не моглаб нїчого осягнути.

Румунїя й на дальше задержала невтральність. Держави почвірного порозуміня погодились з таким положенєм в переконаню, що Румунїя не зрадить своїх власних інтересів, а коли вибє година, зуміє здїйснити народне зєдиненє коштом своєї крови. Румунїя може бути певна, що у тих, до яких перехилюєть ся природно прихильностю її народ найде дїйсну підмогу в обороні перед замахами спільного ворога на независимість її постанов.

Мінїстер обговорював дальше виправу на Галіполї та ствердив, що зміна воєнного положеня спричинила відкликанє військ. Часть ввслано до Солуня. Що до занятя сеї місцевости союзниками, то мінїстер вважає за вказане заявити, що нїмецький канцлєр (президент мінїстрів) Бетман Гольвег в своїй бесїдї 9. грудня м. р. порушив відношенє почвірного союза до Греції та порівнав їх поступованє з поступком Нїмців в Бельгії. Однак похід до Бельгії і її знищенє є дїйсне нарушенє святих зобовязань, які взяв на себе пруський король в р 1839. Цїлком мирне висадженє військ в Солунї не є замахом на право. Один з артикулів другого лондонського договору з 3 лютого 1830 р. признає кождій з трех держав-опікунок (Англія, Франція і Росія) право висаджувати на сушу війска на грецькій области, яку освободили під услівєм, що дві инші держави на се згодять ся. Згода Росії від початку була запевнена.

Отже виповнено всї вимоги договору. Окрім сього війска вислано на жаданє грецького президента мінїстрів, який в сїм видів одинокий вихід для Греції, щоб могла сповнити зобовязаня договору. Начальна команда сербської армії мала нагоду перешкодити болгарській мобілїзації скорою офензивою (наступом в перед). Наступ на Болгарію в хвилї, коли вона мобілїзувала свої війска був би тільки оправданим охоронним зарядженєм. Мимо сього сербське правительство не хотїло взяти на себе відвічальности за братобійчу борбу.

Послїдні слова, які тут хочу сказати — говорив дальше Сазонов — мають висказати надію, що одушевленє, яке ви виявили від початку війни, що годитесь з правительством та що се одушевленє останеть ся й дальше.

Однак та великодушність не найшла відгомону в Греції. Грецьке правительство толкувало свої зобовязаня супроти Сербії инакше Сербська армія доказувала чудес витревалости. Нинї завдяки працї наших союзників, головно Франції, поміщено сербські війска на грецькім острові Корфу.

Сумна судьба, яка в тім часї навістила Сербію, не оминула й Чорногори. Король Микита з родиною та частию правительства покинули королївство, щоб не бути приневоленим підписати соромний мир. З Франції вислав король Микита свому синови князеви Міркови розказ ратувати чорногорські війска та получитись з Сербами; він заказав князеви та мінїстрам розпочинати які небудь конференції з Австро-Угорщиною.

Згадавши про здобутє Ерзерума, — говорив Сазонов про плян Німеччини і Туреччини створити нечувано велику нїмецько-музулманську державу, що сягалаб від Скальди до перського заливу. Ся держава чи тривкий союз держав підданих Німеччинї мала би задати смертоносний удар Росії і Англії. Страшна мрія! Та Бог є милосердний. Берлінські полїтики, які мріють про такі пляни, забувають про одно, що нас і наших приятелів в Англії дещо потїшає: Колиб ту державу можна було виконати під нїмецьким молотом, то не витрималаб вона анї одного дня не лише задля своєї внутрішної слабосильности але головно тому, бо недоставалоб їй панованя на морі.

Що до відносин Росії до Японії і Персії та Сполучених Держав північної Америки, то після заяви Сазонова, Росія жиє дуже добре з тими державами і ті держави проявляють велику прихильність для Росії.

На окрему згадку заслугує та часть промови Сазонова, де говорить ся про Поляків. Звісно, Поляки вже від самого початку війни подїлили ся на дві партії. Одна партія (більша) тягнула виразно за Росією і в Варшаві утворила окремий польський легіон для боротьби з Німеччиною і Австро-Угоршиною. Сторонниками прихильної для Росії полїтики були в Галичинї дві польські партії: вшехполяки (польські урядники і ксьондзи) та подоляки (польські дїдичі в східній Галичині), котрі все і всюди попирали наших москвофілів проти Українців Друга партія (менша) — головно Поляки зі західної Галичини — були за Австро-Угорщиною й Нїмеччиною, а проти Росії. Таку полїтику на два боки вели Поляки тому, щоби заасекурувати себе на всякий случай, чи війну виграє одна чи друга сторона. Сеї своєї полїтики держать ся Поляки ще і доси і нинї польський полїтичний провідник і бувший голова польського кола в думі Дмовський їздить до Англії, Франції, Італії і до неутральних держав і в імени Поляків складає заяви, що Поляки заявляють ся за Росією, кажучи, що не хотять самостійної Польщі, тільки Польщі під пановaнєм російського царя — отже тільки самоуправи (автономії).

То своє прихильне для Росії становище Поляки все зазначували, а начальний вожд російської армії великий князь Микола Миколаєвич в окремім манїфесті, прирік злучити разом всї польські землї і надати Полякам автономію. Сазонов покликуючи ся ще раз на сей манїфест, заявив, що Росія таки ще відбере польські землї і дасть їм автономію і що будучність Польщі лежить в трівкій сполуцї з Росією.

Польська заява в думі.

На першім засїданю думи заявив в імени польського народу польський посол до російської думи Гарусевич, що зараз з початку війни станули Поляки в рядї тих, що борють ся за свободу Польщі. На тім становищи витривали Поляки мимо всяких зворотів війни. Сю вірність винні Поляки не тільки державному звязкови, який лучить Польщу з Росією, але й опирають ся вона на давній історії і на історичнім досвідї. Обопільне довірє між російським і польським народами мусить стати сильною підставою й точкою оперти сил цїлого славянського світа. Поляки тїшуть ся заявою Сазонова, що польська земля не має стати предметом вимини між Росією й її ворогами. Поляки бачуть в заявах Штірмера приреченє, що польський нарід дістане дїйсне право правленя батьківською землею під скиптром царя. Поляки жалують, що Штірмер не згадав про справу зцеленя всяких національних і релїгійних перепон між Поляками й цїлою російською державою. Треба усталити велику свободідну думку організації в протиставленю до насильного панованя Нїмців.

Заяви Штірмера і Полїванова.

Новий президент мінїстрів Штірмер і мінїстер війни Полїванов в своїх промовах підчеркнули, що Росія зовсїм не думає про мир, а з окрема Полїванов заявив, що хоробра російська армія розібє ворогів і Росія допера тодї заключить мир, коли Нїмеччина і Австро-Угорщина буде цїлковито розбита. Штірмер знова пригадав, що Росія боре ся і за свободу Польщі і як заступник царя прирік їм сповненє того, що Полякам проголосив Микола Миколаєвич.

Світова війна.

Війна з Росією.

Позиційна війна на російськім фронтї тревaє дальше і в послїднім тижни в війнї Австро-Угорщини і Нїмеччини з Росією не зайшло нїчого замітнїйшого. Правдоподібно, що в наслїдок успішної нїмецької офензиви у Франції Росія в найблизшім часї готова вдарити сильнїйше на деякі австрійсько-нїмецькі становища, а се в тій цїли, щоби до сего фронту прикувати як найбільше число австрійсько-нїмецького війска. Поки що на сїм фронтї панує зглядний спокій.

Війна з Італією.

І ту в остатних днях не було нїчого цїкавійшого. Проти себе в дуже малім віддаленю стоять від довгих місяців противники, вкопані в незвичайно сильні окопи, а лиш гарматний гук і тарахкотїнє машинових крісів вказують на те, що ту іде боротьба на житє і смерть.

На Балканї.

Великим успіхом може похвалити ся наша армія на Балканї. **В недїлю дня 27 лютого заняли наші війска столицю Албанії Дураццо,** місто положене над Адрійським морем, котрого завзято боронили італійські війска. При тій нагодї здобули наші війска 23 гармат, 10 тисячів крісів і богато муниції. В наші руки попало також 17 кораблів вітрильних і пароходів. Розбиті під Дураццом Італійцї вспіли чим скорше на воєнні кораблї, не маючи вже часу забрати з собою муницію. В сей спосіб більше як дві третини Албанії знаходить ся нинї в наших руках. Остає ще тільки полуднева Албанія, котра граничить з Грецією, з містом Вальоною, де Італійцї зібрали більші сили. Але мабуть не будуть вони ставити більшого опору, бо на полудневу Албанію машерують наші війска і війска болгарські, котрі тепер по здобутю Дураццa невдовзї з собою получать ся і перстенем окружать Італійців в околици Вальо-

ни. Можливо отже, що Італійці, боячи ся повного окруженя зі сторони суші, самі добровільно заберуть ся з Альбанії і тоді ціла альбанська держава попаде в наші руки; та буде се трета з ряду балканська держава котра протягом теперішної війни перейде під австро-угорський заряд.

Уступленє Італійців з Альбанії і занятє сеї держави нашими війсками буде мати великий вплив на події під Солунем. Коло Солуня Французи і Англійці збирають що раз то більші війска і після донесень ґазет, доси має бути в Солуни около 300 тисячів французького і англійського війска та невдовзі має прийти нових 100 тисячів. Болгари, Німці і Австрійці, котрі зібрали рівнож значні сили коло Солуня, на разі не ідуть з облогою на Солунь, ждучи правдоподібно на очищенє Альбанії, щоби маючи криті зади і вільні війска з Альбанії вдарити на Солунь і остаточно цілковито прогнати з Балкану Французів і Англійців. Німецька офензива і частинне проломанє французького фронту буде мати велике значінє і на події під Солунем. Французи і Англійці загрожені на заході, не будуть могли післати нових скріплень на Балкан, противно, правдоподібно заберуть зпід Солуня на західний фронт значну часть своїх війск, а не виключена річ, що і **цілком** занехають балканську виправу і заберуть ся звідтам.

Всї заходи почвірного порозуміня (Франція, Англія, Росія і Італія) приєднати до своїх цілий дві балканські Румунію і Грецію — остали без успіху. Румунія і Греція заявляють ще раз, що до війни мішати ся не будуть. Уступленє Французів і Англійців з Балкану по всякій правдоподібности буде рішати про становище Румунії і тоді готова Румунія виступити оружно проти Росії. Одним словом, в короткім часї прийдуть незвичайно важні події, котрі будуть мати рішаючий вплив на остаточний вислід війни.

Під Дарданелями, на Кавказї і в Мезопотамії.

В послїднім тижни не стало ся нічого такого, що заслугувалоби на особливо увагу. Впрочім, як се ми кілька разів вже згадували турецько російська війна на Кавказї і турецько англійська війна в Мезопотамії мають виключно значінє місцеве і є без більшого значінв — принайменше на разї — для війни, котру воюючі сторони ведуть в Европі.

На заході

По довгих приготовань розпочали Німці офензиву в напрямі найсильнїйшої французької кріпости Верден, віддаленої від Парижа — столиції Франції — всего 25 миль в простій лінії. Німці зібрали на французький фронт тисячі і тисячі гармат, котрі на команду всї нараз зачали стріляти. Огонь німецької артилєрії був так сильний, що перевисшав силу огня артилєрії австрійської над Дунайцем 1 мая 1915, коли то коло Горлиць проломано російський фронт. Гук німецьких гармат коло Верден був так страшний, що від него трясли ся земля на довжині кількадесяти кільометрів. Остаточно **Німцям вдало ся здобути штурмом один форт (верк) з верденської кріпости Дуомон** і то найсильнійший і маючи його в своїх руках обстрілюють з найтяжших гармат дальші форти, котрі річ зрозуміла, не будуть в силї довго устояти ся. По всякій правдоподібности Верден за який-сь недовгий час упаде, а тоді Німці без більшого труду заняли би другу (меншу) французьку твердиню Раймс і мали би зовсїм вільну дорогу до Парижа, котрий в тім случаю мусїв би попасти в німецькі руки, а се рішучо припечатало би долю Франції і її союзників в теперішній війні. Добич Німців під Верден в людськім матеріялі є значна, **Німці взяли в полон 15 тисячів Французів,** чого там здавна ще не було. Щоби переконати Французів і Англійців до теперішних їх становищ, розпочали Німці незвичайно сильний огонь артилєрії і маркують офензиву на ріжних точках фронту, щоби в той спосіб облекшити свою задачу під Верден. Увага цілого світа є тепер звернена так як з початком війни — на французький фронт бо ту готов рішити ся вислід цілої світової війни і то — можливо вже на веснї сего року.

З занятих українських земель; Старинний княжий замок в Луцку.

Низше подаємо звіти австро-угорського і німецького ґенерального штабу за час від 24 лютого до 29 лютого включно.

Звіти австро-угорського ґенерального штабу.

Війна з Росією.

(24|2). Не стало ся нічого особливого.

(25|2). Місцями гарматні бої.

(26|2). Не стало ся нічого особливого.

(27|2). Не стало ся нічого особливого.

(28|2). Не стало ся нічого особливо важного.

(29|2). Нічого нового.

Війна з Італією.

(24|2). Не стало ся нічого особливого.

(25|2). Не стало ся нічого важного.

(26|2). Не стало ся нічого особливого.

(27|2). Онодї на фронтї Побережа крім сильного гарматного огню вивязали ся в кількох місцях також завзяті менші атаки піхоти. Досвіта відділи залоги горицького примістка урядили прогульку коло села Певма, заскочили спячого ворога, засипали один рів і вернули з 46 полоненими На краю височини Добердо по сильнім гарматнім підготовленю ворожа піхота рушила до атаку на наші становища з обох сторін гори Сан Мікелє і на схід від Поляццо. Італійців відперто, при чім понесли вони криваві втрати, а також оставили в наших руках 127 полонених, з того 6 офіцирів. Вчерашній день минув спокійнійше. На Заврісь вистрілено знов кілька гранатів.

(28|2). Не стало ся нічого особливо важного.

(29|2). Нічого нового.

Війна на Балкані.

(24|2). Наші війска в Альбанії побили вчера Італійців і їх союзника Ессада під Дурацком. Перед полуднем наші батальони опанували остатні ворожі передні становища на схід від Базар-С'як, а тимчасом менші відділи переправили ся через Арвен. В полудне виперто італійську бриґаду Савона також з сильного головного становища на схід від згаданої місцевости. Рівночасно иньший відділ здобув приступом шанці в Сасобянці, зроблені в віддаленю 10 км. на полудневий схід від Дурацца. Ворог по части в утечі покинув свої рови й уступив поза внутрішний оборонний перстень. За ним іде погоня.

(25|2). Наші війска в Альбанії виперли вчера Італійців, побитих попередного дня на схід і полудневий схід від Дурацца, в острій погоні на вузку полосу терену на захід від ставів. Портові будівлї в Дурацц́о острілюють наші гармати. Успішно перешкаджаємо всаджуваню на кораблї війска й воєнного матеріялу. Поява кількох італійських воєнних кораблів остала без впливу на хід випадків. В сих боях полонили ми доси 11 італійських офіцирів і над 700 жовнїрів і здобули 5 гармат і один машиновий карабін.

(26|2). Наші війска дійшли до переходів на схід і на північ від Дурацца.

(27|2). **Нинї рано наші війска заняли Дураццо.** Вже вчера перед полуднем одна з наших колюмн в огни італійських корабельних гармат посунула ся наперед через північний провал, а протягом дня дотерла до Портес, 6 км. від Дурацца. Війска вислані через полудневий провал, спершу не могли посувати ся наперед наслїдком огню ворожих корабельних гармат, одначе численним відділам удало ся в-брід, в-плав або на силавах дістати ся до вечера до моста на схід від Дурацца й виперти тамошні італійські передні сторожі. Досвіта один з наших батальонів впав до міста, яке стоїть в огни.

(28|2). **Наші війска в Дураццо взяли доси 23 гармати, в тім 6 набережних, 10 000 карабінів, богато муніції артилєрії, великі запаси, 17 вітрильників і пароходів.** По всяким познакам утеча Італійців на воєнні кораблі відбула ся в великім неладі.

Вчера по полудни огонь італійської артилєрії на части Горицького примістка і височину Добердо знов був більше оживлений.

Звіти нїмецького ґенерального штабу.

На сході.

(24|2). В північний части фронту оживлені гарматні бої. В богатьох місцях перепалки патруль. Не стало ся нічого особливого.

(25|2). Не стало ся нічого замітного.

(26|2. Крім успішних перепалок передних сторожий нема нічого до оголошеня.

(27|2). Не стало ся нічого важного.

(28|2). Нічого нового.

(29|2). Положенє не змінило ся.

На полудневім сході

(24|2) Нічого нового.

(25|2). Не стало ся нічого замітного.

(26|2). Положенє не змінило ся.

(27|2). Не стало ся нічого важного.

(28|2). Нічого нового.

(29|2). Положенє не змінило ся.

На заході.

(24|2). Здобуток на схід від Мози укріплено. Ми здобули місцевости Брабан, Омон, Самонь. Цілий лїсистий простір на північний захід, на захід і на північний схід від Бомон як також ліс Ерб є в наших руках. На полудне від Мену заскочено висунену французьку позицію і цілу в силї понад 50 людий полонено.

(25|2). На правім березї Мози також і вчера в ріжних напрямах розширено успіхи, про котрі ми вже були звідомили. Укріплено села і хутори. Шампневіль над Мозою, Сетлєт, Мармон, Бобон, Шобрет і Орн, занято; крім того приступом взяли ми всї ворожі становища аж до гірського хребта Лювнон. Знов криваві втрати ворога були надзвичайно тяжкі, наші остали незначні. Число полонених зросло о поверх 7.000 і **виносить тепер десять тисячів.** Про матеріяльну добичу не можна ще подати чисел.

(26|2). Як зголошеро додатково, в ночи з 24. на 25. с. м. на схід від Арментієр відперто наступ англійського відділу. В Шампанії Французи заатакували на полудне від Сен Марі а Пі становища, здобуті нами 12. с. м. Вдерли ся до першого рова на широтї 250 метрів.

На схід від Мози в присутности цїсаря на боєвім фронтї осягнено важні поступи. Хоробрі війська опанували узгіре на полудневий захід від Лювмон, село Лювмон і групи фортифікації, положеної далї на схід. В своїм давнім розгонї бранденбурські полки дотерли аж до села і панцирного форту Дуомон і здобули їх приступом.

В долині Воевр зломано ворожий опір на цїлім фронтї аж до околиці Маршвіль (на полудне від дороги Мец-Париж). Наші війська йдуть погонею зараз за уступаючим ворогом. Подана вчера відомість про занятє села Шампневіль поляłала на хибнім донесеню.

(27|2). В ріжних місцях фронту були більш оживлені бої гарматні і мінові.

На полудневий схід від Іперн відперто англійський атак.

На узгірях по правім боці Мози Французи в наступах, пять разів поновлюваних свіжо спроваджуваними війсками, пробували відібрати панцирний форт Дуомон. Відперто їх кроваво. На захід від форту наші війска заняли тепер Шамп Невіль, т. зв. Кош де Талю і серед боїв дотерлидо полудневого краю ліса на північний схід вiт Бра. На схід від форту здобули приступом розлогі фортифікаційні будівлї в Ардомон. В долинї Воевр німецький фронт серед боїв жваво наближається до стіп т. зв. Кош Лоррен. По теперішним донесеням **число нераненых полонених виносить тепер майже 15.000.**

В Фляндрії наші ескадри самолетів поновили свої атаки на ворожі воєнні табори. В Мецу бомби, кинені ворожими летунами, вбили або вранили 8 цивільних осіб і 7 жовнірів Кілька домів ушкоджено. В воздушній боротьбі і нашими оборонними гарматами вістрілено в области кріпости по одному французькому самолетови. Летунів, в тім двох капітанів. полонено.

(28|2). Гарматні бої досягли не один раз найбільшої сили. На фронтї на північ від Арра панує без упину оживлена боєва діяльність при помочи мін. Розсадженєм знищили ми коло 40 м. ворожих становищ. В Шампанїї по успішнім гарматнім підготовленю наші війска рушили до атаку по обох боках дороги Сен Марі а Пі-Суен. Здобули загороду Наварен і по обох боках тої місцевости французькі становища на просторі над 1.600 м., полонили 26 офіцирів і 1009 жовнірів і здобули 9 машинових карабінів і одну метавку мін. В области кріпости Верден знов свіжо спроваджені ворожі маси робили даремні зусиля атаку на наші становища в фортї Дуомон і коло нього, а також на Адомон. Ми очистили з ворога півостpів, утворений Мозою коло Шамп Невіль. Ми посунули наші лінії далї в напрямі Вашровіль і Бра. В долинї Воевр дотерли ми до стіп Кот Льоррен від сходу в кількох місцях.

(29|2). Скріплена діяльність артилєрії ішла в богатьох місцях. На скід від Мози здобули ми приступом малий панцирний форт зараз коло села Дуомон на північний захід від нього. Поновлені проби атаків у тій околици вже в стадії розвитку здавлено. В долині Воевр наші війска перейшли Дієп, Абокур, Блянзе, очистили розлогу лісисту область на північний схід від Вартонвіль і Одіомон і в хоробрім атаку вдобули Манель і Шампльон. **До вчерашного вечера начислено нераненых полонених 228 офіцирів і 16.575 жовнірів і здобуто 78 гармат,** в тім богато тяжких найновійшої конструкції, **і 86 машинових карабінів.** Донесено також про здобутє непереглядної скількости матеріялів. Коло лїсничівки Тіявіль, на північний схід від Баденвілєр, заатаковано і здобуто висунену наперед часть французької позиції. В наші руки дістало ся більше число полонених.

Дописи з краю.

Жовква. *Шкільні відносини в Жовтанцях. Усуненє українських учительок. Самовільне спольщенє чотирокласової школи з українською викладовою мовою в Жовтанцях і украєвленє польської приватної школи. Управа громадська в Жовтанцях в польських руках.*

В великій громаді Жовтанці (повіт Жовква) було перед війною около 4.000 грекокатоликів, около 400 римо католиків і кільканайцять жидівських родин; 10 родин уживало польської розговірної мови, зрештою всї уживали української мови. В громадській радї Поляки, не мали ніякого голосу; урядованє в громадї було в українській мові, а і місцеві публичні школи були виключно українські, бо не було вимаганого шкільним законом відповідного числа польських дітий в шкільнім віці.

Публичних шкіл з українською викладовою мовою було в Жовтанцях чотири: чотирокласова школа на Середсілю, де ходило понад 350 греко католицьких дітий з пятьма учительськими силами (управитель кацапо-поляк Анатоль Яворський, сталий учитель Францїшук Панькув, сталї учительки Евгенїя і Марії Залїтачівни та приділена до сеї школи стала учителька Іванна Прокуратова — всї три Українки), двоклясова школа на Засаю (управителька Соліківна і учителька Соколовська — обі Польки), одноклясова школа на Заставю (учителька Смальська — Полька) і одно клясова школа на Вихопнях (учителька Купновичвна — Полька). На два роки перед війною Towarzystwo Szkoły Ludwej отворило приватну польську школу, а краєва рада шкільна сейчас переняла оплату учительки Хорилківної на краєвий кошт. Щоби мати вимагане законом число дітий (40), зігнано зглядно дописано до сеї школи всї римо-католицькі і жидівські діти не тільки з Жовтанець, але і з сусїдних громад Колодно і Колоденце. Шкільні власти кілька разів старали ся примусити громадську раду, щоби переняла польську громаду на свій рахунок, але вона сему все опирала ся. Так було до вибуху війни.

З поворотом наших властий зорґанізовано деякі школи в Жовтанцях на ново. Управитель чотирокласової школи Анатоль Яворський, звичайний галицький москвофіл (з попівського роду), котрий хоч перейшов на латинське то все держав з москвофілами в Жовтанцях, попирав читальню Качковського, давав шкільні салї на москвофільські представленя, виступаючи рівночасно проти Українців і відмовляючи шкільної салї на українські представленя — самовільно чи може з припорученя з гори перемінив з початком сего шкільного року викладову українську мову в чотирокласовій школї на польську. Зроблено то в сей спосіб, що всї діти з польської приватної школи влучено до публичної чотирокласової і заведено для всїх польську викладову мову. Хоч з села виїхало до Росії 379 греко католицьких родин, то все ще остало в громадї богато грекокатолицьких дітий в шкільнім віці. Ту Яворський зробив так, що до школи не принимав наших дітий, так що значне число наших дітий ще доси з науки шкільної не користає.

Що більше. Щоби відданє нашої школи в польські руки перейшло тим лекше, окружна рада шкільна в Жовкві (управитель староста Рад) перенесли дві сталі українські учительки Евгенію і Марію Залітачівни на инші посади, першу до Нового Ставу, другу до Честинь. Третої української учительки Іванни Прокуратової нема, бо з причини недуги одержала урльоп і тепер всї сили учительські в Жовтанцях є польські. До чотирокласової школи на Середсілю на місце Панькова що є при війську перенесено з Вихопнїв тимчасову учительку Купновичівну, а школу на Вихопнях звинено зовсім, як кажуть тому, що має в Жовтанцях нареченого жандарма Рутковського. До сеї чотирокласової школи приділено також учительку з польської приватної школи Хорилківну, а відмовлено тимчасової посади в Жовтанцях і взагалі в жовківськім повіті Українці Марії Решетиловичівній. На Заставю учить дальше Смальська, а на Загаю Соліківна.

Таке перенесенє сталих учительок Українок є протизаконне, бо навіть славне перенесенє ze względów służbowych може зарядити тільки краєва рада шкільна, а ніколи окружна рада шкільна.

Не тільки чотирокласову українську школу в Жовтанцях взяли Поляки в свої руки, але також і управу в громадї. Війтом іменовано Поляка Червінського, одного з найбіднійших мешканців села, звичайного доглядача робітників (сторожа дороги) при направі доріг, котрий се своє занятє виконував і підчас московського наїзду. Асесором іменувало жовківське староство другого Поляка Матиса, шкільного сторожа, писарем є Поляк Бугно. В сей спосіб громадська управа опинила ся в руках ріжнородних сторожів, котрі давнійше з шапкою в руках мусїли стояти перед першим ліпшим радним. До управи не покликано нікого з виднійших українських господарів, навіть таких, котрі за своє українство натерпіли ся богато від Москалів і є безсумніву найпевнійшими горожанами в селї. Як поводило ся підчас наїзду римо католицьке населенє, доказує се, що на привитанє православного архієпископа Євлогія вийшли всї далеко на горбок за село з процесією під проводом свого пароха ксьондза Анклєвича і всюди корили ся московській власти. До прибічної ради в громадї управитель староства Рад не покликав навіть заслуженого українського діяча місцевого пароха і декана о. Кипріяна Ясеницького, так що тепер в громадї. де Поляків є тільки горсточка, де вони давнійше не мали ніякого голосу, вся власть є в польських руках. Розуміє ся, нова польська управа завела від разу польське урядованє і справила польську громадську печатку.

Стрий. *Памяти селянського патріота Андрія Берника з Лисятич.*

Дня 10. лютого 1916 р. помер в Лисятичах стрийського повіту селянин патріот Андрій Берник в 66 році житя на грудні сухоти. Покійний Андрій Берник належав до найсвідомійших наших селян не лише в стрийськім повіті, але в цілім краю. Дуже бистроумний, очитаний і знаменитий бесідник, був звісний нашому широкому загалови, а Іван Франко чуючи на однім народнім вічу промову покійного оспівав його в своїй поезії „Мандрівка Русина з бідою“... — Покійний знав докладно нашу історію і літературу. Мав свою гарну бібліотеку, яку записав читальни Просвіти в Лисятичах. Його старанєм і читальня в Лисятичах перед війною мала около 600 книжок в своїй бібліотецї, яку Москалї в часї наїзду знищили.

Був не лише членом всїх наших товариств в Стрию, але і їх основателем. Справа-

ми народними інтересував ся вже від наймолодших літ. В патріотичнім дусі виховав много своїх співгромадян. Три читальні Просьвіти в Лисятичах, каса Райфайзена, Сокіл, крамниця, се його заслуга, а так само дав почин до заснованя читалень в многих селах Стрийщини.

Неустрашимий борець за права свого народу. Ані оден Народний Зїзд у Львові не відбув ся без його участи, а часто належав до президиї Народного Зїзду.

За народну українську справу покійний Андрій Берник нераз терпів; був увязнений в часї баденівських виборів і просидів тоді три тижні в тюрмі. Був своїми противниками в часї згаданих виборів тяжко побитий і ножами покалїчений в нічнім нападї на него.

ав участь в масовій депутації до Відня в 1895 р. Часто бував в депутаціях у намісників так в справах своєї громади як і загально краєвих. В повітовій раді в Стрию, де засідав довгі літа, сміло і розумно заступав справи селян а його гвлос був все важний.

Найбільшим бажанєм покійного було діждати ся реставрації величавої церкви (старохристіянської базиліки, одинокої в нашім краю), будови вже розпочатої читальні „Просьвіти“ та чотирокласової школи. Реставрація церкви мала коштувати 50 тисяч, будова школи 48 тисяч а читальні 15 тисяч. Все то мало розпочати ся два тижні перед виповідженєм війни. Хоч не був так заможним, давав щедрі датки на всї народні цїли. Дав для церкви на цвинтар город вартости тисячу корон. На перший поклик вислав свого 17 літного сина Яця до українських стрільців, де той до нинї боре ся. Був ревним християнином. Підчас наїзду пробував у Відни, а побут на чужинї підкосив його здоровлє і прискорив смерть. І на чужинї не перестав інтересувати ся нашими справами, тїшив ся дуже з появи *Свободи* і заходив часто до її редакциї

Похорони відбули ся величаво при участи місцевих священиків і о. Головкевича з Тейсарова. В імени нашої політичної організації Стрийщини промовляв над його могилою о. Матковський, а від ради повітової її відпоручник селянин Маркус. Нехай Господь Бог прийме душу а українська земля котру так любив, нехай буде йому пером!

Др. АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ.

Зі збірки „Вісім місяців під медвежою лабою“.

І. Наїзд.

„...и сохрани достояніє Твоє от врагов видимых і невидимых: от нашествія иноплеменных... *(з акафісту)*.

Послїдні гарматні стріли чули ми в второк 15. вересня 1914 р. з Ланович в напрямі на Гординю і Корналовичі.

В середу 16. вересня було дуже парно і на причуд тихо у воздусї. Коло полудня почуло ся два вибухи. Зірвано два мости на Днїстрі. Вийшов я на прохід. Дворець зелїзничий пустий. В шпитальних бараках коло двірця остали явні слїди, хто тут гостював: куски закрівавленої одежі, шмати з бандажів, вата. Всьо закрівавлене. Довкруги двірця порозкидувані урядові папери, порозривані телеграфічні паперові тасьомки. Се подабає на „бабине літо“, лише що се павутинє трохи грубше та ширше. На двірци кілька возів, не більше як пять, і одна дрезина, якою хлопцї по шинах возять ся. Всюди тихо мов по похоронї. Така тишина ще більше дратує, чим буря. Бож се тишина перед бурею. Ми не знаємо в яких розмірах вона появить ся і тому-то вона така страшна. Не знати кого вона зломить, змете, а кому доведеть ся її перебути.

Хто її злякав ся, а мав до того спроможність, утік з міста в чужі сторони. Хто не міг виїхати, остав. А остали і ті, що виждали приходу Москалів, як каня дощу. Хибаж не було чого їм радїти? Сеж сповнило ся їх задушевне бажанє. Вониж цїлї десятки лїй „уготовляли путь“ як предтечі московського Месії, працювали над підготовленєм грунту для „освободителїв Подяремної Руси“ з під німецького та мадярсьхого ярма.

Вечір 16. вересня 1914., був тихий, як і цїлий день. По смерку зробило ся страшно темно. Говорили тут, що Москалї йдучи палять села по дорозї. Як стемнїло ся, я вийшов з сином роздивити ся по околиці від сторони Львова, чи не видно луни. З найвисшої точки, з відтинку зелїзничого не видно нїчого, непроглядна темрява. Значилоби, що ворог ще далеко. Впрочім з того боху великі самбірські болота, а се не так легко перебути. Я так собі міркував і мо вернули успокоєні до дому та полягали спати.

Андрій Берник з Лисятич (помер 10|2 1916).

Ся мертвота в природї причепилась і мене. Я заснув твердо і проспав цїлу нїч.. Моє мешканє при улиці Львівській.

Буджу ся над раном 17. вересня від якогось жіночого крику з улиці. Якраз година шеста. Біжу до другої фронтової кімнати. Улицею вертають в напрямі до Львова селяни-збігцї. Женуть товар. На возах усї статки з жінками і дїтьми. З того я міркую, що нема небезпеки, як люди вертають до своїх домівок в ті сторони, звідки сподївати ся Москалів.

Аж дивлюсь — а серед тої товпи скота та возів продирають ся до міста два донцї на конях. Вони одягнені так як всї салдати, лише штани у них темносині, з широкими червоними „генеральськими пасами“ Шапки у них мов тарелї, щирокі, поставлені бадьорно на бік. З під шапки з лївого боку визирає жмут волося — се мабуть спомин на давні козацькі чуби. Вони держать в руках предовжезні зелїзні списи. За плечами „вінтовка“, а з боку шабля, трохи крива, без окритя на рукояти.

Я вже бачив в Самборі Москалів, але полонених, без збруї. Побачивши тих узброєних, я задеревів: „ось гостї“! кажу до жінки. В ту хвилю стало ся зі мною щось такого, чого я описати не в силї. Менї здавало ся, що передімною відгриваєть ся якась страшна трагедія, що як раз скінчив ся перший акт, тепер підносить ся завіса до другого. ще страшнїйшого акту, в якім я також маю виступати і мушу се зробити невідклично. Кажуть, що у потопаючого перед смертю переходять в памяти блискавкою всї події його житя. Таке сталось і зі мною тепер. В моїй голові перешибає цїла низка подій, образів з мого житя і з житя мого народу. Усї наші змаганя, цїлий наш культурний тяжкий доробок стає менї перед очи, та в ту мить усе розпадаєть ся, наче грука вапняка полита водою. Всьо зникає без слїду, а натомісць темна даль, безвигідна, безнадійна будучність: Lasciate ogni speranza (ляшчіяте онні сперанца — по італїйськи — по нашому: полишіть всю надію). Сю напись з над дантового пекла бачив я тепер в своїй уяві.

За сими двома донцями, їде вже чотирех. Вони держать вінтовки готові до вистрілу. Відтак нова купка, все по двох, не більше. Вони розїзеять ся осторожно поміж доми. При одній купції їде австрійський жовнір з 58 (станиславівського) полку розоружений.

Він їде за конем, підбігаючи. Колиби у мене була під рукою стрільна збруя, яби йому з чистою совістю в лоб стрілив. Сеж мародер, який нарочно відстав від своїх, щоби попасти в полон.

В тій хвили двох донцїв завертає з міста. Один держить ковбасу в руці і каже до Жидівки: geben sie mir Brot (по нїмецьки, по нашому: дайте менї хлїба). Тепер їде відділ якихсь инших козаків на маленьких кониках, а в великих, кудлатих мов вязанка сїна, шапках. Вони виглядають наче штучно обстрижені пси.

В тій хвилї чую з другого боку камениці якийсь гамір, виходжу на галєрію і чую трескіт рубаних та ломаних штахет. Се кубанцї промощують собі дорогу в огород, де мають заложити обоз. Усї ми туди вибігли. На огород вїжджають кубанцї співаючи, а лїпше сказати, виючи, серед страшенного свисту в пальцї. Вони їдуть гусаком. Стають в колесо на конях. Старшина шось до них говорить. Вони всї мов індики гукнули щось враз і злазять з коний. Одні розкладають огонь і наставляють кітли, другі мов мурашки лїзуть до камениці, на подвірє, а опісля розлазять ся по цїлім домівстві. Добувають ся до всїх мешкань. Ми замикаємо скоренько всї двері, та се нїчого не помагає. Ми засвітили свічку перед ікомою св. Миколи. Козаки гримають до дверий. Відчиняю, а тут стоїть передімною височезний кубанець.

— А! нєчаво, здєсь жівут — і їде далї. За хвилю те саме, і знова чути: нєчаво нєчаво.

Аж раз отворив хтось двері, а в хату війшов кубанець. Побачивши образ святого Миколи, він зняв шапку. Він просить папіросів або тютюну для свого полковника, бо в городї нїде не можна дістати. У нас не було нїчого, лише трохи грубого тютюну, що нам мадяри зіставили і се йому даємо. Козак розказує, якто у них строго заказано чужого нерушати. За відрубану галузку з дерева карають так, що треба дві години стояти з шаблею в руцї „смірно“! Зараз нам се показує. Витягає шаблю з похви і до плеча. Шабля остра, а декому з нас стає лячно, чи не схоче він на наших шиях попробувати остроти своєї шашки. Нарештї він з тютюном пішов, а стукане і „нїчева“ повторяєть ся що хвилї. На подвірю камениці повно кубанців, так само у сїнях і на сходах глота така, що годї пропхати ся. Я сходжу на долину, чи не добрали ся до моєї пивниці. Споглядаю скоса на пивничні двері і розмовляю з кубанцями. Вони перш усього запевнюють ся, що я не єврей. Між ними є і Українці. Вони менї розказують, що їх цар війни не хотів, лише „Германец“. Говорять менї як певну річ, що цісар австрійський вже умер. Але то був добрий чоловік. За те „Германца“ конечноби післати в Сибір. Говорять менї, що у них позачиняли всї монополки і понищили водку. Я хочу звести бесїду на українську історію і кажу, що кубанцї то прямі потомки славних запорожських козаків. На те один кубанець каже: Запарожскіє казакі ето билі саміє большіє разбойнікі. — То був сам пан фельдфебель.

Приступає до нашого гуртка ще якийсь високий бородатий чорт, брудний як калужа, з шкуряною торбою через плечі, з якої видно фляшку. Се сотенний фельшер. Руки у него брудні, наче би ними перед хвилею гній гребав. Ну, гадаю, Москалї чисто ходять коло своїх ранених.

Пішов я потім на гору до себе. Мої оба сини пішли на діл подивити ся, та позносити зимові річи, бо по сходах вже кубанцї ходять. На подї вже нишпорять кубанцї. Наш стриховий відділ вже отворений. Вирва-

ли скубель і вийшли. Колодки від коша і замки від куфрів повідривані, всї річи як хамузь лежать повикидані і в них козаки порпають ся як кури в порохї. Сини хотять забирати се в низ.

Як ти смієш забирати се? Чужого рушати не вільно. — Сеж мої! Ось дивись, що ключ до колодки придасть ся. Се переконало тих праведників, і вони забрали ся. Всьо було позношене до хати, хиба пропало се, щв вже козаки вспіли взяти собі на памятку, як кальоші, рукавиці, снігівці, тощо.

Так обганялись ми до вечера. Ніхто з нас не важив ся вийти на улицю. Вже над самим вечером нові відвідини. Входить до хати двох кубанців з вінтовками на плечах, в заболочених чоботах, та в шапках на голові ходять собі по усїх комнатах, по коврі, по паркетах.

— Чого вам треба, панове?

— Нечаво, ми хочем толька посматріть, да палюбуватса вашим хорошим памєстєм.

Молодиший син звертає їх увагу на ікону св. Миколи. Кубанцї аж тепер знїмають шапки і виходять, хрестячись. Вони прямо шукали за Австрійцями. Вони при тім упевняли ся, чи ми не євреї.

В помешканю мого сусїда д-ра Л. повно козацтва. Він пішов до війска, а жінка виїхала до родичів. Там дають собі волю, бо довідали ся, що він еврей. Розбивають шафи і беруть всьо. Зі серветок, з тонкого біля, з простирал — роблять собі онучі. Часть великого килима відрізують на покривала для коний. На ту саму цїль йдуть ковдри шовкові і капи. З плюшових занавіс шиють бокові сумкі (торби). Розбили футерал, виняли дорогу скрипку і грають на нїй. Другий молотить на фортепянї. Музика, що аж ухам страшно — і так йде трохи не до рана.

Один кубанець просить позичити „писчих“ приборів і пише листи на родину. То якийсь унтер. Ми посилаємо йому ще й голубців на вечеру. Приносить опісля те, що позичив, і успокоює нас, що нам нїчого злого не стане ся, волос нам з голови не впаде.

— А чогож тамтих наших сусїдів так кривдять, питав хтось з нас.

— А чогож удіралї? (втікали), наи були лишили ся так як ви, тоби їм нїчого не пропало. Впрочім то евреї — яке вам дїло за ними стояти?

Та ми, мимо того запевненя, не довіряємо кубанцям і сторожимо чергою з синами пп. Левицьких з Винник, що у той час у нас гостювали і цїлу ту халепу здінами перебули.

Цїлу ніч світить ся в сїнех. Козаки, що були тут також, просять, щоб світла не гасити, бо в ночі може випасти трівога.

З міста доходили нас вістки про страшні грабежи.

Руїна на галицькім Поділю.

Пращанє дзвонів. Московська господарка і знищенє в Кошляках пов. Збараж.

Понизше наведений лист писала Марія Вавринюк (в Кошляках, пов. Збараж) до свого брата Івана Хама в Бруклинї. Н. И. Лист писаний 11 жовтня 1915 р. Цїла Збаращина находить ся ще під теперішну пору в руках Москалїв. Лист подаємо за американською *Свободою*.

Дорогий Брате!

Лист від Тебе ми одержали враз з доляром, за що сердечно Тобі дякуємо. Ніхто не хотїв гроший виміняти, то ми ходили аж до Білозірки (в Росії); за одного доляра дають тілько 4 корони або 2 рублї.

Тепер Тобі напишу, як ми жиємо. Насамперед прийшов приказ, що всї люди зі села мають вибирати ся до Росії. В селї повстав великий плач і крик; настала страшна година. Однак недовго опісля прийшла відомість, що до Росії можуть переберати ся люди, які самі хотять. То всї лишили ся, тільки священик спакував свої річи і вивіз. На другий день прийшли Москалї забирати дзвони. Люди зійшли ся з цїлого села, нікому робота не була мила. Остатний раз стали дзвонити. Одні відходили, другі приходили і казали: „Дзвонїм самі по собі, бо вже по нас дзвонити не будуть“. Дзвонили від рана до полудня, не переставали. З плачем промовляли: „Хто буде нам дзвонити як соловій в маю, хто нас буде кликати в неділї і свята до церковці?“ А то тепер ніхто не знає, чи свято або неділя надходить, коли до церкви піти, чи хто вмер.

Та на тім не конець. Прийшло нове розпорядженє: всїх хлопів від 18 до 50 літ мають забрати в Росію; таксамо весь товар до найменшого телятка. Казали, що як наші люди не віддадуть добровільно, то прийде війско і забере все за дармо, а так будуть платити за худобу. Всї люди заперли ся; казали, нехай бере даром, а ми самі таки не поведемо.

Потому прийшов приказ позносити все що є при господарцї (коси, серпи, городники, сокири, плуги і рала) і поскладати коло канцелярії, бо все те вивезуть до Росії. Люди позносили, потім казали назад порозбирати. Потім прийшов знова наказ викосити на пни все збіже і бараболї. Того люди не послухали і якось минуло ся. Дав Бог, що все достояло в поли до свого часу.

Коли люди стали забирати з поля святий хлїб, прийшов новий наказ. Стали брати людий до копаня шанців аж під Тарнополем. Відразу взяли 200 хлопів і 30 фір та казали їм рубати ліс на воді. То дерева забивали людий, як падали і наші люди через два рази повтікали. Але приїхали козаки. Стали вони їздити по полях і зганяти людий до канцелярії. Там тримали їх до ночи, казали, що рано їх повипускають. А тимчасом козаки в ночи всїх займили, босих, неодягнених і голодних та пігнали до копаня шанців. В селї настав плач і крик, що сумно було слухати. На тім не скінчило ся. Замало було їм хлопів. На самий відпуст прийшла черга на жінки. То мама бояли ся мене пустити і поїхали самі. Були при копаню шанців через цїлий тиждень, я була дома. Та на другий тиждень прийшов знова приказ іти до шанців. Мама не хотїли вже їхати, поїхала я. Приїхали ми до Ігровиці і в понедїлок станули до роботи. Нараз станули лїтаки понад нами лїтати. Москаль крикнув: „сїдайте“. Ми ховали ся і плакали, щоби нас з лїтаків не побили. На другий день зачали стріляти і кидали бомби на Тернопіль. То ми нїч не робили, лише плакали. Мама знова плакали дома, бо думали, що мене більше не побачать. Як мама ходили копати шанцї, то привезли 3 рублї, а менї нїчого не заплатили. Тепер вже чотири неділї ходимо на Щаснівку і до Пальчинець копати шанцї (то вже на самій російській границї).

Зразу ми ховали ся по горах, на ставі в лозах, але потім Москалї взяли ся на спосіб: ходили в ночи по хатах і записували, кілько є людий в хатї і хто може іти до копаня шанців. То подїлили всїх людий на дві части: одні копали одного дня, другі другого дня і так дальше на переміну. І таке то наше житє.

Москалї забрали вже сїно і конюшину: все чисто забрали, дещо було. Тепер бегуть овес, а потім, кажуть, будуть брати ячмінь, а відтак солому (околоти), а як і того не стане, то будуть розшивати будинки, щоби мати чим свої конї годувати.

В нашім селї забрали Москалї 30 коний і троха товару. Хто мав лише одну штуку, то не брали: але не знати, як буде пізнійше. Може і все заберуть не знаємо, що ще стане ся.

Щоби Ви, Дорога Родино, знали, які то ми шанцї на себе копали. А знова по городах ще перед жнивами покопали ми ями на збіже, шматє і подушки, бо Москалї страшно рабують. Нехай Бог боронить, як ми двигаємо то в ями то з ями. Як довго будемо ще так мучити ся? Як ще так, Боже борони потягне дальше, то будемо ходити босі і голі. Нич нам не остало, лише полотно. Будемо шити полотнянки, бо тут все дороге, все коштує потрійно. В млинї треба заплатити за корець збіжа, що змеле, 2 корони 40 сотиків готівкою, бо мірки брати не хоче.

Наш священик (кацап) о. Теофіль Луцик вже чотири неділї тому назад вибрав ся до Росії.

Москалї забрали з парохіяльних будинків на шанцї паркани і шпихлір. Таксамо по панах і жидах розбирають все, що дасть ся.

Більше не пишу, бо нема де й чорнила взяти, а олївцем — то до чого таке писанє; але може якось перечитаєш.

Поздоровляю Тебе сердечно, здоровіть від нас всю родину і оставайте здорові Ваша сестра

Марія Вавринюк.

Відділ австрійських жовнірів на італійськ фронтї, прибраний для непізнаня в білї накривала.

Достава московських бранців до полевих робіт.

Наше хлїборобство, яке доси розпоряджало надміром рільного робітника, з причини воєнних подій опинило ся в прикрім положеню недостачі робучих рук і тому для переведеня весняної управи мусить йому прийти поміч зо-вні. Се зрозуміли наші військові власти і рішили доставити нашим хлїборобам московських бранців до полевих робіт.

Ще в осени 1915 р. військові власти, які управляють таборами воєнних бранців-москалїв дали їх до полевих робіт в громадах, і до публичних і приватних робіт взагалї. Сї постанови розпорядку міністерства війни з 10. серпня 1015 В. XI. ч. 25.722. є такі:

1. **Справа живленя бранців.** Військові власти доставляють воєнних бранців до робіт в основі лишень на харч роботодавця, а як винагороду платять одну корону денно від кождого бранця: ся винагорода обіймає харч, мешканє, опал і освітленє. Коли кошти удержаня перевисшають одну корону, то і тодї військовий заряд не платить більше як одну корону.

Задля ощаджуваня мяса закупило міністерство війни значний запас морських риб

та призначило їх для виживленя бранців. Роботодавці, які в своїх господарствах затрудняють більше як 50. (пятьдесять) бранців-робітників, обовязані є найменше 2 рази тижнево спровадити морську рибу зі складу дотичного табору воєнних бранців. Роботодавці, у яких працює низше 50 бранців, не мають сього обовязку; могуть однак довільно скористати з сеї здорової страви для проживленя занятих у них бранців-робітників.

II. Справа поміщеня бранців. Військовий заряд застерігає собі, що доставить бранців до робіт лише тоді, коли кромі забезпеченя виживленя роботодавець викаже ся, що має відповідне поміщенє для бранців і для їх сторожі.

III. Одіванє воєнних бранців. Одіванє воєнних бранців є обовязком дотичних таборів. Табори вимінювати будуть непридатну одіж на прихожу до ужитку. Господарі (роботодавці) обовязані є пильно наглядати, щоби заняті у них як робітники бранці під ніякими позорами не міняли військових одягів своїх на звичайні цивільні, особливо щоби не носили цивільних шапок.

IV. Винагорода воєнних бранців за роботу: Роботодавець, який займає в своїм господарстві воєнних бранців, є обовязаний платити бранцям денний даток в квоті 20 до 30 сот. залежно від більшої чи меншої видатности праці бранців. Бранці підофіцири мають побирати даток 30-сотиковий денно о скілько є наглядачами роботи бранців.

V. Кілько бранців може роботодавець одержати до роботи? Найменші партії бранців, які військові власти доставляли роботодавцям до робіт, виносили до тепер 30 людий. Від тепер зарядило міністерство війни, що роботодавці по укінченю найпильнійших полевих робіт можуть непотрібний для них надмір бранців, якіби не найшли вже властивого занятя в їх господарствах, передати військовому зарядови, так щоби в одній громаді полишило ся найменше 30 бранців, поміщених спільно в однім домі. У виїмкових случаях дозволяє міністерство війни на віддаванє бранців до робіт в партіях 10 до 20 людий, зглядно на зниженє працюючих по громадах бранців до сего низького числа партії. Стати ся се може лишень тоді, коли дотичну просьбу господаря або громади скріпить старостьво дописокою о конечности такого низького приділеня бранців, а рівночасно посвідчить віродостойність сего, хто просить. В сім случаю мусить сей, що вносить просьбу, рівночасно з внесенем просьби зложити в старостві кавцію по 30 К (особи приватні) зглядно 20 К (громади) за кождого жаданого бранця. По додержаню услівий, які що до удержаня бранців поставило мініс[т]ерство війни, ся кавція повертає назад до господаря зглядно громади. При відмові просьби кавцію зверне старостьво рівночасно з дорученєм відмовної відповіди.

VI. Які бранці можуть бути відкликані з полевих робіт. При переглядах бранців, доставлених до полевих робіт мають перегдядаючі офіцири право і обовязок вилучувати ремісників, які би попали в партії полевих робітників. У виїмкових случаях на просьбу роботодавця і на внесенє переглядаючого офіцира ремісники полишені будуть і на дальше в господарстві, але лишень тоді, коли вони є заняті відповідно свому званю приміром як мельники, ковалі, теслі, колодії і так дальше, а також колиби нагальне вилученє бранців-ремісників могло спричинити великі шкоди в рільнім господарстві. Для стороженя бранців військовий заряд придає сторожу, котра позістає рівнож на удержаню роботодавця, який затрудняє у себе в господарстві воєнних бранців.

З огляду однак на те, що наші хлібороби не можуть самі кождий для себе спроваджувати воєнних бранців, а і нема їх чим годувати, наше краєве товариство господарське „Сільський Господар“ у Львові поробило вже заходи у властий, щоби при віддаваню воєнних бранців до весняних робіт з причини браку поживи в краю більші партії бранців військові власти лишали на державнім харчі, а для ліпшого надзору над бранцями держали всіх бранців працюючих в одній громаді в окремім приміщеню під сторожию, та щоби бранців уживати до управи ріллі тих, що є на війні і дома не оставили робітника. Радимо начальствам громад, бо наші поодинокі господарі не потребують більшого числа робітників-бранців, старати ся через свої староства вже тепер о приділенє їм відповідної партії бранців-робітників, щоби весняна управа задля браку робучих сил не потерпіла. Начальства громад повинні в поданях до старостів домагати ся, щоби бажана партія бранців та її сторожа позістала на державнім харчі і в окремім спільнім поміщеню.

НОВИНКИ.

Здержимо висилку Свободи всім тим, котрі доси не заплатили нічого на 1916 рік. З тої причини просимо всіх наших свідомійших людий, щоби заняли ся як найскорше збиранєм і висилкою передплати на Свободу і з'єднуванєм для Свободи нових передплатників головно між нашим сільським жіноцтвом.

Пошкодованє наших селян при признаваню воєнних запомог. В сей спосіб наш нарід, знищенний війною, поносить міліонові шкоди, з правила неслушно і неоправдано. Проти таких оречень треба боронити, а ту найчастійше нгш селянин чи селянка не знає як взяти ся до справи і де шукати помочи та зі своєю шкодою принимає неоправдане відмовне рішенє приникової комісії. Доносять нам приміром з Дмитра львівського повіту, що там іменований старостьвом місцевий війт Федько Онишко, давнійше перед війною громадський поліцай в порозуміню з комендантом жандармської станиці з Черкас Костурським здержав виплату і повідбирав платничі квіти 32 селянам і селянкам, хоч многі з них удержували ся тільки з державних підмог, маючи ціле своє господарство спалене. В тій справі помагала війтови і жінка давнійшого учителя москвофіла Бучми, котрий втік з москалами, вшехпольки котра маючи писарку громадську в своїх руках (уряде по польськи, хоч урядованє в громаді було українське) дає на кождім кроці відчувати свою власть. Таких случаїв, як поданий, є тисячі в краю і ту треба оборонити селян. Наші повітові організації повинні звернути ся до старостів в сій справі і пильнувати, щоби нашим селянам і селянкам не діяли ся ніяка кривда при признаваню і вимірі воєнних причинків.

В справі виміни рублів. Запитують нас з ріжних сторін, де найліпше міняти рублі, бо ріжні жидівські пявки ходять по селах і за безцін скуповують від селян рублі, які їм остали ще з часів московського наїзду. На се даємо таку раду: Найліпше, щоби хтось свідомійший заняв ся в громаді збіркою рублів і зібрані рублі післав в грошевім листі до Земельного Банку Гіпотечного у Львові, ул. Підвалє ч. 7. Там рублі виміняють по курсі на австрійські гроші і відтак перешлють на подану адресу почтовим переказом або грошевим листом. Курс рублів є тепер низький, звичайно около 2 К 30 с., але ліпше зміняти тепер, бо може ще бути низший.

З громади Завишень (повіт Сокаль) пишуть нам, що там в часі московського наїзду перейшло на православє всего 7 душ і мимо того, що Москалі прислали їм до села православного попа, ніхто з громадян не хотів більше перейти на православє.

Галицьке Поділє під Москалем. Під **Москалем остають ще нині повіти: Збараж, Тернопіль, Скалат, Теребовля, Чортків, Гусятин, Борщів і більша частина заліщицького повіту. Вони підлягають губернаторови Чарторийському в Тернополі. Околиця між Серетом і Стрипою зовсім знищена. Населенє прогнано до Росії, села порівнані з землею. Гусятин майже цілковито знищений, Теребовля через половину вигоріла, Чортків теж сильно потерпів. Населенє, що остало в Теребовлі тяжко нуждує. Осередком занятого ще доси Москалями Поділя є Тернопіль, який майже стоїть неушкоджений. Польський „Sokół“ перемінили на православну церков, школи і уряди занимають Москалі. Магістрат в Тернополи урядує без перерви під проводом Еміля Міхаловського. Кромі магістрату чинні є: суд, прокураторія, мійська щадниця, асекураційне товариство. В Тернополи остало дуже мало людий. Велику більшість мущин вивезено до Росії; так само заслано до Росії на (Сибір) більшість української інтелігенції. Всюди страшна нужда і оставші на місци виживдають як спасеня приходу наших військ.**

Шевченківські концерти. Заходом читальні „Просвіти“ в Хотини і Українців в Калуши буде дня 5. марта с. р. (в неділю) о год. 7 веч. концерт в честь Шевченка в Калуши в сали Народного Дому. Такий сам концерт буде в Сколім в сали „Сокола“ дня 5 марта (в неділю) о год. 7 вечером заходом всїх українських товариств в Сколім.

В Щирци коло Львова осів в минувшім місяци лікар д-р Евген Трешневський, що був давнійше довший час практикуючим лікарем в Щирци і кромі своєї широкої лікарської практики брав дуже живу участь в громадянськім житю львівського повіту. Громадянської роботи не понехав він і в Перегінську, а підчас війни до недавна був лікарем в українській бараковій оселі Гмінд в Долішній Австрії і там на спілку з д-ром Василем Маковським і другими перевів організацію наших збігців, серед котрих тішив ся великою пошаною. Тепер верну на своє давнійше місце і наше селянство в Щиреччині зискує знова діяльного народного робітника.

Невдоволенє між українським селянством в Росії. Полтавський губернатор видав обіжник до всіх повітових начальників у справі поборюваня невдоволеня між українським селянством Полтавщини. В обіжнику згадує ся, що цілий ряд урядових розпорядків викликує між селянством не тільки поганий настрій, але також явне невдоволенє. **Тому треба старати ся придусити такі прояви й піднести патріотичного духа людности. Заступники властий повинні обіздити громади і поучувати селян, що армія без підмоги з боку народу ніколи не здобуде побіди.**

Кріпость Верден належить до перворядних кріпостий не лиш у Франції, але й в цілій Европі. Вона складає ся з 88 верків, з яких 17 є великими фортами, 21 є самостійними верками, а 50 є укріпленими становищами батерій. Кріпость Верден положена над рікою Мозою, панує над сею рікою та над зелізничою лінією з Мецу. Верден є вже в самої природи кріпостю, бо терен, на якім розложилось се місто з фортами, є гористий, так що є се наче китайський мур. Підчас мира в кождім верку було 700 до 1000 жовнірів. Верден одно з найкрасших міст Франції з гарними церквами та палатами прийшло в р. 1552 під пановане Франції. Ся кріпость вже кілька разів була в німецьких руках; 2. вересня 1792. війшли пруські війска до міста. В р. 1870 розпочали німецькі війска облогу 13. жовтня, а вже 8. падолиста кріпость капітулювала. Місто числить 22.000 мешканців; населенє занимає ся торговлею та виробом цукру, деревляним та шкірним промислом.

Румунське збіже. Після урядових донесень румунських часописий прибуло до Румунії доси з Німеччини і Австро-Угорщини 4763 вагонів, призначених на вивезенє закуплених пятьдесять тисячів вагонів **збіжа. Вислано з Румунії вже 2815 вагонів збіжа.**

Оголошеня.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок 10. Видавець: „Діло“, стов. зар. з обм. пор. За редакцию відповідає: Др. Степан Баран.